

Raziskovanje skupnosti v Sloveniji

Community research in Slovenia

Helena Jeriček

Povzetek

Helena Jeriček, dr. soc. ped.,
Inštitut za varovanje
zdravja,
Trubarjeva
2, 1000
Ljubljana.

Namen članka je bil pregledati slovenske raziskave skupnosti, jih obdelati z metodo metaanalize in na tej podlagi podati nekaj ugotovitev o raziskovanju kompleksnih socialnih sistemov, kot je skupnost. V vzorec analize so bila vključena poročila sedmih znanstvenih raziskav lokalnih skupnosti pri nas, ki so bile objavljene od 1965 do 1991 na petih različnih znanstvenih področjih. Značilnosti raziskav so bile razvrščane glede na 14 razsežnosti, raziskave pa glede na te razsežnosti med seboj primerjane. Glavne ugotovitve so: da imajo preučevane raziskave težave pri raziskovanju skupnosti; da ne pridejo do splošnega algoritma za delovanje v skupnosti; da se je skupnost med posegom uprla ali razpadla, če so raziskovalci od zunaj določili smer njenega razvoja, in da so se raziskovalci pojmovali kot ločene enote od tega, kar so raziskovali. Raziskava je pokazala, kako zahtevno je raziskovanje skupnosti, saj moramo upoštevati njihovo avtonomnost, kompleksnost in samoorganiziranost.

Ključne besede: raziskovanje skupnosti, metaanaliza, kompleksni socialni sistemi, nepredvidljivost

Abstract

The paper aims to review Slovene research projects of local communities and apply the method of meta-analysis to them in order to gain certain insights into the research of complex social systems, such as local communities. The sample consisted of seven Slovene scientific community research projects, carried out from 1965 to 1991 in five different scientific areas. 14 dimensions for categorization of research projects were used, and projects compared according to them. The principal findings were that the studied projects encountered problems in studying communities, that they were unable to find a common algorithm for working in a community, that the community either revolted or broke up if the researchers tried to set the course of its development from outside and that the researchers viewed themselves as separated from the object of their research. The analysis thus shows how demanding it is to research communities, as we have to take into consideration their autonomy, complexity and self-organisation.

Key words: *community research, meta-analysis, complex social systems, unpredictability*

Uvod

Nasruddin je postal prvi kraljevi minister. Ko je nekoč hodil po palači, je zagledal kraljevega sokola. Nasruddin ni še nikoli videl take vrste goloba. Zato je vzel škarje in mu prirezal kremplje, peruti, kljun. Nato je rekel: 'No, zdaj si pa končno videti kot spodoben ptič. Tvoj oskrbnik te je očitno zanemarjal'.

(Duhl, 2000: 46)

Zgodba o Nasruddinu je lahko zanimiv uvod v razmišljanje o tem, kako raziskovati kompleksne socialne sisteme, kot je

skupnost. Od tega, kako nekaj, npr. skupnost (kot socialni kapital, kot občutek pripadnosti, kot kraj zdravljenja, preprečevanja delikvence), razumemo, pojmujeemo, dojemamo, je odvisno, kako jo bomo raziskovali, kako bomo intervenirali v njej in do kakšnih ugotovitev bomo prišli. V članku, ki se navezuje na članka *Smernice za delovanje v skupnosti* (Jeriček, Kordeš, 2003) in *Kondenzacijska jedra* (Jeriček, Kordeš, 2003) ter temelji na izhodiščih kibernetike drugega reda, primerjam sedem slovenskih raziskav, ki so bile objavljene od l. 1965 do 1991. Z metaanalizo izbranih raziskav sem želela ugotoviti, kakšne so značilnosti teh raziskav, kako se lotevajo raziskovanja skupnosti, na kakšne težave so pri tem naletele in kako so jih reševale. Zanimalo me je, ali so imele namen graditi skupnost in kako so se tega lotile. Želela sem tudi ugotoviti, ali so raziskave prepoznale nepredvidljivost in kompleksnost skupnosti in ali so to upoštevale pri raziskovanju.

Namen

Moj namen je bil – kot sem že omenila – pregledati slovenske raziskave skupnosti in jih obdelati z metodo metaanalize. Pri tem sem naletela na težavo, da se pri nas ni še nihče poglobljeno in sistematično lotil raziskovanja skupnosti (razen Mlinarja s sociološkega vidika; predvsem v teoretičnem smislu in ne v smislu njihovega grajenja), zato tudi nisem našla raziskav, ki bi za predmet preučevanja vzele samo skupnost, vedno je bil v ospredju določen vidik v skupnosti (zdravstveni kazalci, kohezija, odnosi, demografske značilnosti, značilnosti kraja itd). Druga težava, s katero sem se soočila, je bila, kateri tip skupnosti vzeti pod drobnogled. Ker je zame skupnost vrsta organizacije (celota, “mi” – glej Jeriček, Kordeš, 2003), ki se lahko udejanji v zelo različnih strukturah, sem se bila prisiljena omejiti na določen tip skupnosti. Odločila sem se za skupnost, oblikovano na določenem prostoru – krajevno ali lokalno skupnost. Naslednja težava je bila, da je bilo teh raziskav zelo veliko in so obravnavale zelo različne vidike skupnosti (od kmetijstva in čistoče zraka do šol, običajev in umetnosti). Zato sem se odločila, da se bom omejila le na poročila o znanstvenoraziskovalnih projektih, ki so vezana na družboslovna področja (sociologija, pedagogika, socialno delo, psihologija, etnologija, socialna pedagogika).

Vzorec raziskav

V metaanalizo sem vključila poročila o znanstvenih raziskavah določene vrste skupnosti. Za predmet raziskovanja sem si izbrala raziskave lokalnih oz. krajevnih skupnosti in ne interesnih, verskih ali drugih oblik skupnosti pri nas. Merili za izbiro vzorca sta bili naslednji:

- da gre za raziskovanje: pri tem se zavedam, da tako ne bom zajela nekaterih prizadevanj in delovanja v skupnostih, ki niso bila raziskovalnega značaja – niso imela tega namena (npr. projekti Zdrava mesta, različni študijski krožki);
- da gre za raziskave skupnosti, opisane v znanstvenih člankih, monografijah, poročilih o raziskavah ali doktoratih (ki so uporabile znanstvene metode in pomenijo nov prispevek k znanosti); to pomeni, da v raziskavo ne bom vključila diplomskih in magistrskih del, kar pomeni tudi, da ne bom zajela nekaterih prizadevanj in delovanja v skupnostih, ki niso bila objavljena v znanstvenih revijah ali publikacijah.

Iskanje raziskav je potekalo preko kooperativnega “on-line” bibliografskega sistema COBISS in s pogovori s ključnimi informatorji (prof. dr. B. Dekleva, prof. dr. Frane Adam, prof. dr. Bernard Stritih, prof. dr. Blaž Mesec).

V prvi fazi sem našla več kot 20 raziskav, ki so se dotikale skupnosti. Kasneje se je izkazalo, da nekatere od njih niso raziskovale krajevnih ali lokalnih skupnosti in so bodisi zajemale naključni vzorec ljudi iz vse Slovenije ali pa so se ukvarjale z izključno teoretičnimi problemi, ki niso bili vezani le na določeno skupnost. Tako sem npr. delo M. Makarovič z naslovom *Sele in Selani: Narodopisna podoba ljudi in krajev pod Košuto* (1994) izločila, ker gre za izrazito etnografsko monografijo – podrobno analizo krajev, iz katere niso razvidni metode, način dela, raziskovalni problem, namen, glavne ugotovitve, niti, ali gre za ukvarjanje s skupnostjo. Zato je bila raziskava z mojega vidika neprimerna. Poleg tega sem pri avtorjih, ki so naredili več raziskav, izbrala tisto, ki je bolj ustrezala mojim merilom.

V vzorec sem vključila naslednje raziskave:

- Mlinar, Z. (1965). Družbena participacija občanov v krajevni

skupnosti: raziskava v podeželskem kraju Dolina. Ljubljana, Inštitut za sociologijo in filozofijo.

- Šuštaršič, R. (1977). Štepanjsko naselje – I. Ljubljana, RSS.
- Ravnik, M. (1979). Galjevica: etnološka monografija. Ljubljana, RSS.
- Stritih, B. (1980). Vpliv družbenega prostora na socializacijo otrok. Ljubljana, RSS, in Stritih, B. (1981). Prostovoljno socialno delo. Ljubljana, RSS. Obe raziskavi obravnavam kot eno, ker sem iz gradiva razbrala, da gre za raziskavo v nadaljevanju.
- Musek, J., Umek, L. M., Umek, P., Tušak, M., Polič, M., Čuk, M. (1984). Ekopsihološka raziskava življenja v mestu. Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut.
- Dekleva, B. (1985). Preprečevanje odklonskosti mladine v krajevnih skupnostih. Ljubljana, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.
- Jelenc, Z. (1991). Neformalno izobraževanje odraslih v organizacijah v krajevni skupnosti. Ljubljana, Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani.⁹

Hipoteze

Naj na začetku povzamem teoretična izhodišča, na katerih bodo temeljile moje hipoteze.

1. Skupnost je netrivialen sistem, kar pomeni, da je nepredvidljiv, nenapovedljiv, analitično nedoločljiv in odvisen od zgodovine interakcij. To pomeni, da je delo s skupnostjo in v njej negotovo, zahteva prilagajanje vsakokratni situaciji, zato ne moremo izdelati splošnega algoritma za rokovanje z njo. Algoritem je, da ni algoritma.¹⁰
2. Skupnost je avtopoetski sistem, kar pomeni, da je organizacijsko

⁹ Ta raziskava najbolj izstopa po svojem obravnavanju skupnosti, saj jo jemlje zgolj kot okvir. V ospredju raziskave je neformalno izobraževanje. V vzorec sem jo vključila zato, da bi se pokazale razlike med načini obravnave določene problematike v skupnosti.

¹⁰ Pojem algoritem sicer prihaja iz matematike, vendar ga uporabljamo tudi na področju družboslovja v smislu splošnih navodil, zanimiv je tudi rekurziven algoritem, v kibernetiki drugega reda pa bi lahko govorili o algoritmu drugega reda, ki bi vključeval še spremembo samega sebe.

zaprt in strukturno odprt; iz tega izhaja, da je strokovnjakova naloga delovati v smer spodbujanja samoorganizacijskih procesov in ne poseganje v njeno avtonomnost.

3. Skupnost je kompleksen sistem; je celota, "mi", ki je več kot vsota posameznih članov, zato se izmika analitičnemu redukcionizmu.
4. S kibernetkega vidika se lahko odločimo za epistemološko pozicijo: za realistično stališče ali stališče udeležnosti; lahko se vidimo kot del sveta ali kot ločeni od njega. To bistveno vpliva na izbiro raziskovalnega problema, metode in rezultate.

Na podlagi tega postavljam naslednje hipoteze:

1. Preučevane raziskave se srečujejo z zahtevnostjo, s težavnostjo in z nepredvidljivostjo obravnavanja (delovanja v) skupnosti.
2. Preučevane raziskave ne pridejo do splošnega algoritma za delovanje v skupnosti.
3. Če so raziskovalci v preučevanih raziskavah od zunaj določili smer razvoja skupnosti, se je skupnost ali uprla ali razpadla.
4. Raziskovalčevo epistemološko izhodišče ostaja v raziskavah nereflktirano, a kljub temu vplivno.

Metoda

Raziskave bom primerjala in raziskala z metodo metaanalize, ki jo je prvi uporabil in ji dal ime G. V. Glass l. 1977 (Lipsey, Wilson, 2001; Hunter, Schmidt, Jackson, 1982). Pri obravnavi izbranih raziskav sem se zgledovala pri Larssonu in Löwendahlu (1995), ki sta z metaanalizo obdelala dvanajst študij primera, ki so bile objavljene v vodilnih znanstvenih revijah o menedžmentu v zadnjih 10-ih letih. Raziskave sta obdelala glede na vrsto teorije, namen raziskave, znanstveni način, izbiro vzorca, zbiranje podatkov, analizo podatkov, rezultate, objave in evalvacijo. Znotraj kategorij sta oblikovala posamezne spremenljivke. Pri oblikovanju kategorij sem se zgledovala pri njima. Tako sem povzela naslednje kategorije: znanstveni način, namen raziskave, izbira vzorca, zbiranje podatkov, analiza podatkov, rezultati, objave, ki sem jih prilagodila svojim raziskavam, dodala pa sem tudi nove, ki so se pokazale kot potrebne za preverjanje hipotez ali so se mi zdele zanimive za primerjavo.

Metaanalize sem se lotila tako, da sem najprej “preletela” vse raziskave in oblikovala kategorije. Nato sem poročila o raziskavah prebrala še enkrat, si delala opombe in zapisovala značilnosti po posameznih kategorijah. Pri tretjem branju sem raziskave primerjala po posameznih kategorijah, preverjala konsistentnost kategoriziranja in ga po potrebi popravljala. Pri razvrščanju v kategorije sem naletela na številne težave, saj so raziskave zelo različne – nastale so v zelo različnih časovnih obdobjih in kontekstih ter temeljijo na določenih teorijah, zato je bilo dostikrat težko oceniti določene spremenljivke, posebej če raziskave o njih niso eksplicitno govorile. Naslednja težava je bil jezik. Raziskave uporabljajo zelo različne jezike, izraze, ki jih je bilo treba prevesti v moje kategorije (ki ravno tako izhajajo iz določenega časa, konteksta in teoretične podlage). Zavedam se omejitev in subjektivnosti ob tem razvrščanju. Postopek bi bil bolj zanesljiv, če bi razvrščanje opravila dva ocenjevalca.

Kategorije, po katerih bom primerjala izbrane raziskave v Sloveniji so:

1. uporabljene metode raziskav (ena metoda, več metod, kvalitativne, kvantitativne, kvalitativne in kvantitativne, akcijsko raziskovanje);
2. znanstveni način (sistemski, pozitivističen);
3. namen raziskave (analizira stanje, raziskovanje skozi delovanje /poseg v skupnost/, ilustrira teorijo);
4. omenjanje težavnosti in zahtevnosti obravnavanja skupnosti (omenjajo, ne omenjajo) in njeno upoštevanje (ali to upoštevajo, če, kako, na kakšen način – z različnimi metodami, upoštevajo le kot okvir, s tem, da ne predvidijo vnaprej natančnih algoritmov delovanja);
5. izbira vzorca (krajevna skupnost, lokalna skupnost; ena skupnost, več skupnosti, vrsta skupnosti);
6. definiranje skupnosti (eksplicitno, implicitno, ne definirajo);
7. prepoznavanje skupnosti kot netrivialnega sistema (prepoznajo, ne prepoznajo);
8. vzpostavljanje skupnosti (zavestno, naključno, vsi člani skupnosti, le nekateri, pobuda od zunaj, od znotraj, če od zunaj – upor ali razpad skupnosti);
9. zbiranje podatkov (celoten čas zbiranja podatkov v mesecih, uporaba že zbranih podatkov /statistike/, število odgovorjenih vprašalnikov, koledarsko leto zbiranja podatkov);

10. analiza podatkov (stopnja primerjave znotraj raziskave skupnosti, stopnja primerjave znotraj raziskave med posameznimi skupnostmi, stopnja primerjave med raziskavo in podobnimi raziskavami);
11. rezultati oz. ugotovitve in spoznanja (do katere stopnje rezultati uresničujejo namen raziskave: analizirajo stanje, raziskujejo skozi delovanje /poseg v skupnost/, ilustrirajo teorijo);
12. objave: leto objave, število avtorjev, število referenc, število strani;
13. epistemološko ozadje raziskovalca (ali ga raziskave oz. raziskovalci omenjajo ali ne, kakšno epistemološko izhodišče se kaže iz samega načina in opisa);
14. disciplinarno ozadje raziskovalca (psiholog, sociolog, pedagog...).

Rezultati metaanalize¹¹

V članku predstavljam le obravnavo raziskav po posameznih kategorijah, natančno analizo najdete v Jeriček, 2004. Posamezne raziskave sem poimenovala po avtorjih (ki so navedeni v COBISS-u oz. po prvem avtorju, če jih je več).

1. Uporabljene metode raziskav (ena metoda, več metod, kvalitativne, kvantitativne, kvalitativne in kvantitativne, akcijsko raziskovanje):
 - ena metoda: /,
 - več metod: Mlinar, Šuštaršič, Ravnik, Stritih, Polič, Dekleva, Jelenc,
 - kvalitativne: /,
 - kvantitativne: /,
 - kvalitativne in kvantitativne: Mlinar, Ravnik, Polič, Jelenc¹²,
 - akcijsko raziskovanje: /,

¹¹ Ob tem bi rada poudarila, da mi ne gre za evalvacijo posameznih raziskav (ali morda za to, katera je boljša ali slabša), niti ne za objektivno analiziranje, ampak za njihovo preučevanje z določenega vidika z uporabo navedenih kategorij. Pri tem se zavedam, da je to nasilen poseg s časovne distance, s katerim morda ne bom zajela vseh značilnosti posameznih raziskav. Zato se opravičujem vsem raziskovalcem in avtorjem, če se bodo ob branju čutili nerazumljene. Poleg tega bom ravno zaradi zavedanja vnaprejšnjih pričakovanj skušala pri vsaki raziskavi ta pričakovanja tudi ozavestiti.

¹² Jelenca sem uvrstila v to kategorijo na podlagi njegovih navedb, čeprav menim, da je uporabljal le kvantitativne metode.

- kvantitativne in akcijsko raziskovanje: Šuštaršič, Stritih, Dekleva.

Vsi avtorji so uporabili pri raziskovanju več različnih metod. To kaže na kompleksno problematiko, kar nekateri avtorji tudi eksplicitno omenjajo (npr. Mlinar, Šuštaršič, Dekleva...). Poleg tega pa so te metode različne; tako se v štirih raziskavah kombinirajo kvalitativne in kvantitativne metode (Mlinar, Ravnik, Polič, Jelenc), v treh pa kvantitativne in akcijsko raziskovanje (Šuštaršič, Stritih, Dekleva).

2. Znanstveni način (sistemski, analitičen):

- sistemski: Ravnik,
- analitičen: Jelenc, Polič¹³,
- sistemski in analitičen: Šuštaršič, Dekleva, Mlinar, Stritih.

Večina raziskav kombinira sistemski in analitični način (Šuštaršič, Dekleva, Mlinar, Stritih), dve raziskavi uporabljata le analitični način in ena le sistemski. Večina raziskav skuša zajeti pojav celovito, zato uporablja kombinirane načine, dve raziskavi se obravnavanja lotevata na analitičen način, pri čemer moram poudariti, da ne gre za tipični raziskavi v skupnosti ali o njej, ampak vsaj pri Jelencu (krajevna) skupnost služi le kot okvir. Jelenc se ne ukvarja s posamezniki, ampak s fenomenom neformalnega izobraževanja, Polič pa preučevane skupnosti obravnava kot vsoto posameznikov in ne kot celoto. Raziskava Ravnikove je najmanj metodološko izdelana, vendar pa se značilnosti naselja Galjevica loteva s poglobljenimi intervjuji prebivalcev, ki jim pusti, da sami spregovorijo. Ob branju sem imela vtis, da ima avtorica pred očmi celoto in tudi dele. Glede uvrstitve njenega načina v sistemskega nisem popolnoma prepričana.

3. Namen raziskave (analizira stanje, raziskovanje skozi delovanje (poseg v skupnost), ilustrira teorijo):

- analizira stanje: Šuštaršič, Mlinar, Ravnik, Dekleva, Jelenc,
- raziskovanje skozi delovanje (poseg v skupnost): Šuštaršič, Stritih, Dekleva,
- ilustrira teorijo: Polič.

Večina raziskav (5) ima namen analizirati stanje oz. ugotoviti značilnosti obravnavanega naselja ali povezanosti določenih

¹³ Poliča sem uvrstila v analitični način, čeprav v teoretičnem delu omenja celovitost, vendar pa v empiričnem delu ne preseže analitičnega načina.

spremenljivk, pri čemer imata dve (Dekleva, Šuštaršič) od njih poleg tega tudi namen raziskovati skozi delovanje, ena – Stritih – pa ima zgolj ta namen. Ena raziskava ilustrira določeno teorijo (Polič).

4. Omenjanje in upoštevanje težavnosti in zahtevnosti obravnavanja skupnosti (omenjajo, ne omenjajo; ali to upoštevajo, če, kako, na kakšen način – z različnimi metodami, upoštevajo le kot okvir, s tem da ne predvidijo natančnega poteka delovanja v skupnosti):

- a) - omenja eksplicitno: Mlinar, Šuštaršič, Dekleva, Stritih,
 - ne omenja: Ravnik, Polič, Jelenc;
- b) - ne upošteva: Polič, Jelenc,
 - upošteva; kako:
 - Mlinar (z več metodami),
 - Šuštaršič (ima namen upoštevati z metodo),
 - Ravnik (z metodo citati iz pogovorov, vpletanje različnih ravni),
 - Stritih (z metodo, s prilagajanjem dela situaciji in dogodkom),
 - Dekleva (z uporabo različnih metod, s prilagajanjem dela situaciji in dogodkom).

Več avtorjev (4) omenja težavnost in zahtevnost obravnavanja skupnosti, kot pa je ne omenja (3), pri čemer večina (5) upošteva težavnost in zahtevnost obravnavanja skupnosti predvsem z metodo (različnimi metodami) in prilagajanjem dela razmeram in razvoju dogodkov, kar pomeni, da ne predvidijo natančnega poteka dela v skupnosti. To pomeni, da se večina raziskav srečuje s kompleksnostjo skupnosti, ki jo skušajo tudi upoštevati. Dve raziskavi, ki tega ne omenjata, sta tisti, ki sta od vseh najmanj usmerjeni v skupnost (za Jelenca in Poliča je skupnost le okvir, zato je razumljivo, da tega ne omenjata).

5. Izbira vzorca (krajevna skupnost, lokalna skupnost; ena skupnost, več skupnosti, vrsta skupnosti), glede na obseg:

- ena skupnost: Mlinar, Šuštaršič, Ravnik,
- več skupnosti: Stritih, Polič, Dekleva, Jelenc.

Glede na vrsto skupnosti:

- krajevna skupnost: Šuštaršič, Stritih¹⁴, Polič, Jelenc,

¹⁴ Raziskavo Stritih sem uvrstila v kategorijo krajevna skupnost, ker raziskovalci izrecno omenjajo krajevno skupnost, podobno sem tudi ostale raziskave razvrstila glede na raziskovalčeve uvrstitve.

- lokalna skupnost: Mlinar, Ravnik, Dekleva,
- skupnost mladih: Dekleva,
- taborniki: Stritih,
- organizacije: Jelenc.

Večina avtorjev (4) se ukvarja z več kot eno skupnostjo (trije pa z eno), isto razmerje je pri ukvarjanju s krajevno skupnostjo (4) v primerjavi z lokalno (3), po en avtor pa se ukvarja posebej s skupino mladih, s taborniki, z organizacijami.

6. Definiranje skupnosti (eksplicitno, implicitno, ne definirajo):

- jo definirajo eksplicitno: Dekleva, Jelenc,
- jo definirajo implicitno: Ravnik;
- je ne definirajo: Mlinar, Šuštaršič, Stritih, Polič.

Od sedmih raziskav tri ne definirajo pojma skupnost, ena jo definira implicitno (ko govori o povezanosti kraja). To najverjetneje pomeni, ali da zanje skupnost ni temeljni pojem oziroma to ni v ospredju njihovega zanimanja (Polič) ali pa je to samoumeven pojem in ga ni treba definirati (Mlinar). Dve raziskavi sta definirali skupnost eksplicitno, in sicer predvsem v strukturnem smislu (formalno, neformalno povezovanje, zadovoljevanje potreb).

7. Prepoznavanje skupnosti kot netrivialnega sistema (prepoznajo, ne prepoznajo):

- jo prepoznajo in eksplicitno omenjajo: /,
- jo delno prepoznajo in ne omenjajo eksplicitno: Mlinar, Ravnik, Stritih, Dekleva, Šuštaršič;
- je ne prepoznajo: Polič, Jelenc.

Pet avtorjev delno prepozna obravnavane skupnosti kot nepredvidljive in nenapovedljive sisteme, medtem ko pri dveh avtorjih tega ni zaslediti. Večina avtorjev se zaveda, da je skupnost sistem, ki deluje po svojih zakonitostih, ki izhajajo iz preteklega delovanja, in da ni splošnih receptov za delovanje v skupnosti. Zanimivo je, da avtorji, ki to (delno) prepoznajo, uporabljajo kvalitativno in akcijsko raziskovanje (ali kvalitativno in kvantitativno) ter kombinacijo systemskega in analitičnega načina, tisti pa, ki tega ne prepoznajo, uporabljajo predvsem kvantitativne (deloma kvalitativne) metode in analitični način.

8. Vzpostavljanje skupnosti (zavestno, naključno, vsi člani skupnosti,

le nekateri, pobuda od zunaj, od znotraj, nimajo tega namena):

- imajo namen vzpostavljanja skupnosti:
 - Šuštaršič (namen, vendar nerealizirano, pobuda od zunaj, vsi člani),
 - Stritih (namen, delno realizirano, pobuda od zunaj, vsi člani, taborniki se temu uprejo, v KS ni motivacije),
 - Dekleva (to ni primarni, ampak sekundarni cilj, vendar nerealiziran: mladi z ulice – razpad, počitniške aktivnosti se ne nadaljujejo, klub – upor starejših klubovcev, pobuda od zunaj, vsi člani);
- nimajo namena vzpostavljati skupnosti: Mlinar, Ravnik, Polič, Jelenc.

Večina raziskav (4) nima namena vzpostavljati skupnosti, nanjo kakorkoli vplivati oz. tega ne navaja, druge tri raziskave imajo (tudi ta namen ali cilj, vendar do tega nikjer ne pride oz. le za kratek čas. Tako jim pri raziskavi Šuštaršič ni uspelo pritegniti k sodelovanju staršev, da bi tako prišlo do povezovanja različnih skupin Štepanjskega naselja, kar je bil glavni cilj raziskave. Pri raziskavi Stritih ni prišlo do povezovanja ljudi v KS Urške Zatler in 7. september oz. le delno. Zaradi uporov je dvomljivo tudi poglobljanje taborniške skupnosti. Dekleva pa opisuje tri poskuse vzpostavljanja skupnosti mladih, ki pa so se zaradi različnih razlogov končali (v smislu skupnosti) neuspešno. Glavne težave so bile v tem, kako pritegniti čim več ljudi, kako v skupnosti sprožiti samoorganizacijske procese in ljudi ne navezati nase, kako zajeti posameznike kot celoto, kako reševati konflikte, kako reagirati na odpore itd., čeprav je treba opozoriti, da to ni bil primarni namen raziskave.

9. Zbiranje podatkov (celoten čas zbiranja podatkov v mesecih, celoten čas trajanja raziskave, uporaba že zbranih podatkov (statistike), število odgovorjenih vprašalnikov, koledarsko leto zbiranja podatkov)

Tabela 1: Prikaz kategorije "zbiranje podatkov".

Raziskava: Vidik zbiranja podatkov:	Mlinar	Šuštaršič	Ravnik	Stritih	Polič	Dekleva	Jelenc
Zbiranje podatkov	<i>Ni podatka</i>	<i>Ni podatka</i>	<i>Pomlad –poletje</i>	<i>2 meseca</i>	<i>Ni podatka</i>	<i>Ni jasno, anketa 1 mesec</i>	<i>Ni podatka</i>
Trajanje raziskav	<i>Ni podatka</i>	<i>1977–78</i>	<i>1975–78</i>	<i>1977–81</i>	<i>1983–84</i>	<i>1982–85</i>	<i>Ni jasno (1984–91)</i>
Že zbrani podatki	<i>Da</i>	<i>Ne</i>	<i>Ne</i>	<i>Da</i>	<i>Ne</i>	<i>Da</i>	<i>Da</i>
Število vprašalnikov	<i>402</i>	<i>1447</i>	<i>Ni podatka</i>	<i>80</i>	<i>110 parov</i>	<i>61</i>	<i>Ni podatka</i>
Leto zbiranja	<i>1964</i>	<i>1977</i>	<i>1976</i>	<i>1998</i>	<i>1983</i>	<i>1984</i>	<i>1984</i>

Pri tej kategoriji sem imela veliko težav pri ugotavljanju časovnega poteka raziskav; čas zbiranja podatkov avtorji najmanjkrat navajajo, zato ne morem podati prave ocene trajanja zbiranja podatkov. Večina raziskav je trajala več kot eno leto, štiri od sedmih so pri raziskovanju uporabile tudi že zbrane podatke, vzorci so bili izbrani večinoma naključno (Mlinar je zajel vse odrasle prebivalce).

10. Analiza podatkov (stopnja primerjave znotraj raziskave skupnosti, stopnja primerjave znotraj raziskave med posameznimi skupnostmi, stopnja primerjave med raziskavo in podobnimi raziskavami).

Tabela 2: Stopnja primerjanja v omenjenih raziskavah

Raziskava: Stopnja primerjav:	Mlinar	Šuštaršič	Ravnik	Stritih	Polič	Dekleva	Jelenc
Znotraj raziskave skupnosti	<i>Malo</i>	<i>Malo</i>	<i>Veliko</i>	<i>/</i>	<i>Malo</i>	<i>Malo</i>	<i>/</i>
Znotraj raziskave med več sk.	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>Omembe</i>	<i>Srednje pri anketi, drugje ne</i>	<i>Veliko</i>	<i>Veliko (pri anketiranju), malo (AR)</i>	<i>Veliko</i>
Med raziskavami	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>	<i>/</i>

Avtorji so primerjali dobljene podatke predvsem znotraj same raziskave skupnosti ali med posameznimi skupnostmi, niso pa

primerjali podatkov s podobnimi raziskavami. Lahko zgolj ugibamo, zakaj je tako. Morda zaradi pomanjkanja podobnih raziskav pri nas, manj dostopnega gradiva iz sveta.

11. Rezultati oz. ugotovitve in spoznanja, do katere stopnje rezultati uresničujejo namen raziskave:

- analizirajo stanje, namen uresničen: Šuštaršič, Mlinar, Ravnik, Dekleva, Jelenc;
- raziskovanje skozi delovanje (poseg v skupnost), namen uresničen: Stritih, Dekleva;
- raziskovanje skozi delovanje (poseg v skupnost), namen ni uresničen: Šuštaršič,
- ilustrirajo teorijo, namen uresničen: Polič.

Za večino raziskav je značilno, da namen, ki ga imajo, tudi uresničijo, izjema je raziskava Šuštaršič, ki le deloma uresniči svoj namen (analizira stanje), medtem ko do posega v skupnost ne pride (razlog naj bi bil finančni). Zanimivo je, da nobena od raziskav svojih rezultatov ne oblikuje v teorijo. Vprašanje je, ali raziskave res niso dale novih teoretičnih spoznanj (praktičnih je bilo zelo veliko) ali je zaradi kompleksnosti problematike zmanjkalo časa in volje, da bi iz nekaterih zelo bogatih akcijskih raziskav potegnili tudi teoretična spoznanja. Poleg tega nobena raziskava ne oblikuje splošnega algoritma za delovanje v skupnosti, kar kaže na zahtevnost dela s skupnostjo in na njeno netrivialno naravo.

12. Objave: leto objave, število avtorjev, število referenc, število strani:

Tabela 3: Prikaz kategorije "objave"

Raziskava: Značilnost:	Mlinar	Šuštaršič	Ravnik	Stritih	Polič	Dekleva	Jelenc
Leto objave	1965	1977	1979	a) 1980 b) 1981	1984	1985	1991
Število avtorjev	1	1 + 4	1	a) 8 b) 7	6	1 + 4	1
Število referenc	/	/	/	a) 58 b) 78	35	98	261
Število strani	238	282	399	a) 276 b) 259	107 + priloge	395 + priloge	287 + priloge

Raziskave so bile objavljene od l. 1965 do 1991, večinoma je v COBISS-u naveden en avtor, le pri dveh raziskavah je avtorjev

več, čeprav je tudi pri raziskavi Šuštaršič in Dekleva sodelovalo več raziskovalcev. Koliko, ni navedeno popolnoma jasno; pri raziskavi Šuštaršič so avtorji prispevkov vsaj še štirje, pri raziskavi Dekleva pa je avtorjev pet, sodelujočih raziskovalcev pa je bilo verjetno še več. Število referenc je različno, ponekod niso navedene; število strani je od 107 (najmanj) do 395 (največ). Raziskave so torej precej obsežne in bogate v več pogledih.

13. Epistemološko ozadje raziskovalca (ali ga raziskave oz. raziskovalci omenjajo ali ne, kakšno epistemološko izhodišče se kaže iz samega načina in opisa):

- omenjajo: Stritih,
- ne omenjajo: Mlinar, Šuštaršič, Ravnik, Polič, Dekleva, Jelenc,
- kakšno epistemološko izhodišče se kaže: Mlinar – ločenost, Šuštaršič – ločenost, Ravnik – ločenost, Polič – ločenost, Dekleva – ločenost in vključenost, Jelenc – ločenost in Stritih – vključenost.

Samo ena raziskava omenja epistemološko izhodišče, in sicer v okviru razlage načina akcijskega raziskovanja, v katerem se vključenost raziskovalca in tistega, ki ga raziskujemo, še posebej poudarja. Druge tega ne omenjajo; iz samega načina in opisa se kaže, da se raziskovalci vidijo kot ločene od tega, kar raziskujejo (izjema Dekleva).

14. Disciplinarno ozadje raziskovalca:

- Mlinar: sociolog,
- Šuštaršič: psiholog,
- Ravnik: etnologinja,
- Stritih: psiholog, socialni delavec,
- Polič: psiholog,
- Dekleva: psiholog,
- Jelenc: pedagog.

Disciplinarno ozadje raziskovalcev kaže, da gre za zelo pestro in raznoliko zastopanost znanstvenih disciplin (najpogosteje zastopani raziskovalci so psihologi, ki so delovali na različnih področjih – socialno delo, kriminologija), kar prinaša bogastvo v pogledih, konceptih, metodah, po drugi strani pa otežuje primerjanje. Z disciplinarnim ozadjem raziskovalcev so povezani tudi njihovi raziskovalni problemi: tako je sociologa zanimal pomen skupnosti

za družbo (družbeno participacijo), etnologinjo so zanimale spremembe skupnosti na vseh področjih, pedagoga je zanimalo neformalno izobraževanje, psihologe pa skupnost kot možnost preprečevanja segregacije in delikvence; izjema je Polič, ki ga zanima odnos med okoljem in posameznikom (to daje slutiti, da sta poleg disciplinarnega ozadja pomembna osebno zanimanje in naklonjenost različnim vidikom skupnosti).

Preverjanje hipotez

Na podlagi dobljenih ugotovitev lahko preverim svoje hipoteze. Prvo hipotezo bom preverjala z več kategorijami. V njen prid govori:

- 1. kategorija (o metodah): vse raziskave so uporabile več metod, kar lahko govori tudi o težavnosti problematike;
- 2. kategorija (o načinu): večina raziskav uporabi kombinacijo systemskega in analitičnega načina, kar lahko govori o želji raziskovalcev po celoviti obravnavi in tudi zahtevnosti;
- 4. kategorija (o omenjanju in upoštevanju težavnosti, zahtevnosti, nepredvidljivosti obravnavanja skupnosti): čeprav trije avtorji ne omenjajo težavnosti in nepredvidljivosti, pa jo Ravnikova potem upošteva v raziskovanju z uporabo različnih metod – dobesednih izjav posameznih članov skupnosti, vključevanja različnih vidikov, tako da lahko sklenemo, da se večina avtorjev sooči s težavnostjo raziskovanja skupnosti. Za dva avtorja, ki tega ne omenjata, pa je značilno, da jima skupnost služi bolj kot okvir;
- 7. kategorija (o skupnosti kot netrivialnem sistemu): večina avtorjev vsaj delno prepozna skupnost kot sistem, odvisen od preteklih interakcij, nepredvidljiv in nenapovedljiv, čeprav se pri delovanju pogosto kaže nemoč pri upoštevanju tega;
- 8. kategorija (o vzpostavljanju skupnosti): pri vseh avtorjih, ki poskušajo delovati v skupnosti – vzpostavljati skupnost, se pojavijo pri tem številni problemi in težave, ki kažejo na zahtevnost dela s skupnostjo.

Hipotezo potrjuje tudi to, da raziskave, v katerih so raziskovalci delovali v skupnosti, niso predvidele natančnega poteka dogodkov, algoritmov delovanja, posledic, saj so se zavedale, da to zaradi

kompleksnosti ni (bilo) mogoče. Zato so se raziskovanja skupnosti lotile kot študije primera. Poleg tega se v teh raziskavah težavnost in nepredvidljivost kažeta v številnih nepredvidenih dogodkih, zapletih, konfliktih. Tako npr. v raziskavi Stritih pri delu v KS Urške Zatler starejši otroci in odrasli kljub vabilom nikakor niso želeli sodelovati pri dogajanju, ampak so ga samo opazovali.

Na podlagi vsega tega lahko potrdim prvo hipotezo, ki pravi, da se preučevane raziskave soočajo s problemom in težavnostjo obravnavanja skupnosti.

Drugo hipotezo bom preverjala z naslednjimi kategorijami:

- 4. kategorija (o omenjanju in upoštevanju težavnosti, zahtevnosti, nepredvidljivosti obravnavanja skupnosti): raziskovalci, ki delujejo v skupnosti, se tega ne lotijo z vnaprej izdelanim algoritmom, ampak se sproti prilagajajo razmeram in razvoju dogodkov ter reflektirajo svoje početje;
- 7. kategorija (o skupnosti kot netrivialnem sistemu): večina avtorjev vsaj delno prepozna skupnost kot netrivialen sistem, ki se izmika vnaprej izdelanemu in predvidenemu algoritmu;
- 11. kategorija (rezultati): nobena raziskava ne oblikuje svojih rezultatov v teorijo, niti ne predvidi splošnega algoritma za delovanje v skupnosti.

Na podlagi zapisanega lahko potrdim drugo hipotezo, ki pravi, da preučevane raziskave ne pridejo do splošnega algoritma za delovanje v skupnosti.

Tretjo hipotezo bom preverjala z naslednjo kategorijo:

- 8. kategorija (o vzpostavljanju skupnosti): za obe raziskavi, ki sta delovali v skupnosti, je značilno, da so raziskovalci od zunaj določili smer razvoja skupnosti.

Tako so pri raziskavi Stritih raziskovalci želeli vzpostaviti skupnost: med taborniki *“smo želeli spodbuditi dolgoročne in samoregulativne procese, ki bi zagotavljali življenje organizacije...”* (str. 109, 1981), taborniška skupnost se je spremembam (ki so jih predvideli raziskovalci od zunaj, v “njihovo dobro”) intenzivno upirala, poleg tega so želeli vzpostaviti skupnost, ki bi vključevala tabornike in njihove starše (prebivalci Štepanjskega naselja), vendar do tega ni prišlo; pri starših ni prave motivacije, poleg tega pa raziskovalci omenjajo, da niso natančno vedeli, kaj bi počeli s

starši. Ni popolnoma jasno, kakšen je bil namen dela z otroki; ali so jih želeli povezati v skupnost ali so jim želeli le omogočiti aktivno preživljanje prostega časa. Proces grajenja skupnosti je pri ukvarjanju z otroki na ravni samih otrok manj izrazit, bolj se povezovalni elementi omenjajo pri vključevanju in povezovanju vseh prebivalcev KS Urške Zatler (v drugem letu) v celoto, ko želijo delovati integrativno, se povezati s starši, KS, šolo in drugimi organizacijami (Čačinovič Vogrinčič po Stritihu, 1980; Rapoša Tajnšek po Stritihu, 1981: 155). To jim je le delno uspelo, ker akterji ne kažejo navdušenja in želje po tem. Ne moremo sicer govoriti o izrazitem uporu, razen če sta tudi nesodelovanje in nezanimanje vrsta prikritega upora.

V raziskavi Dekleva so raziskovalci v 1. programu – delo z mladimi na cesti – imeli tudi cilj preoblikovati in destigmatizirati skupino, ki navidez sprejme ta cilj, vendar na koncu razpade; v 2. programu – počitniška dejavnost za mlade – imajo raziskovalci namen omogočiti aktivno preživljanje prostega časa in oblikovati skupnost mladih, ki bi dogajanja vodila naslednje leto; aktivnosti so bile dobro sprejete pri vseh, ideja o iniciativni skupini mladih pa ne zaživi, ker naj bi imeli mladi preveč različnih interesov; v 3. programu – oživitvi kluba v Šiški – je bil cilj povezati mlade v skupino, ki bi nadaljevala delo v klubu. Stari klubovci so se tem “zunanjim” idejam uprli, novi so bili zainteresirani, vendar ne dovolj močni, zato je ideja propadla.

Vse to kaže na to, da lahko potrdimo tretjo hipotezo, ki pravi, da se je skupnost v preučevanih raziskavah uprla ali je razpadla (lahko bi dodala, da ni prišlo do nje), če so raziskovalci od zunaj določili smer njenega razvoja.

Četrto hipotezo bom preverjala z naslednjo kategorijo:

- 14. kategorija (o epistemološkem ozadju): le ena raziskava omenja epistemološko ozadje, v drugih raziskavah se ne omenja; iz načina in opisa se kaže, da se raziskovalci vidijo kot ločeni od tega, kar raziskujejo.

Čeprav raziskave ne omenjajo epistemološkega izhodišča, pa le-to bistveno vpliva na raziskovanje, predvsem na potek raziskave, metode in sklepe. Kibernetiki so razvili širše pojmovanje epistemologije, ki se ukvarja s tem, kako spoznavamo, kakšne so lastnosti spoznavnega procesa. Po von Foersterju (1995) se lahko

odločimo, ali odkrivamo svet takšen, kot je (mi smo ločeni od njega), ali pa ga izumljamo (smo njegov del). Lahko torej razumemo spoznavanje kot aktiven proces, pri katerem raziskovalec sodeluje, ali pa kot pasivno preslikovanje zunanjega sveta v notranja stanja. Ne glede, ali se tega zavedamo ali ne, delujemo v skladu s svojo odločitvijo. Vprašanje je, kako se to kaže v raziskavah. Vzemimo npr. raziskavo Jelenc. V njej avtor svojega epistemološkega ozadja ne omenja. Njegov način spoznavanja je tipično analitičen. Raziskovanja se je lotil z vnaprej izoblikovano metodo, ki se v teku raziskovanja ni spreminjala – anketni vprašalniki. “Predmet raziskovanja” – značilnosti neformalnega izobraževanja v štirih KS in njihovih organizacijah – je zelo podrobno razstavil na določene spremenljivke, ki jih je statistično obdelal. Hipoteze, ki jih je postavil, je preveril in potrdil oziroma ovrgel. Raziskovalec je zavzel pozicijo odkritelja – njegovo raziskovanje je odkrivanje značilnosti neformalnega izobraževanja v KS.¹⁵ Raziskovalec se vidi kot ločenega od tega, kar raziskuje; vpliva med raziskovalcem in “predmetom raziskovanja” ni (ga ne vidi); raziskovalec le meri spremenljivke in računa medsebojne povezave. Za take raziskave je značilno, da je njihov potek natančno določen, navadno do večjih presenečenj in nepredvidenih dogodkov ne pride. Tudi rezultati so predvideni že na začetku raziskave (hipoteza je ali zavržena ali potrjena) in nikoli ne izostanejo.

Takšne raziskave so zanimive v primeru, da nas zanimajo podatki ali značilnosti obravnavane problematike, ne ponujajo pa napotkov za delovanje v skupnosti. Iz Jelenčeve raziskave so lepo razvidne razlike med posameznimi zajetimi kategorijami o neformalnem izobraževanju v posameznih KS, ne dobimo pa vpogleda v to, kako to izobraževanje poteka, kdo je glavni pobudnik, kako je organizirano, kateri ljudje so pri tem bolj dejavni, zakaj je tako. Jelenc se je bil prisiljen omejiti le na določene kategorije in pri tem zanemariti preostale.

Popolnoma drugačna je npr. raziskava Dekleva. Tudi v njej se epistemološko izhodišče ne omenja, a kljub temu so med raziskavama vidne razlike. Avtor kombinira sistemski in analitični

¹⁵ Ta pozicija predvideva, da je neformalno izobraževanje nekaj objektivnega in za vse enakega – neodvisnega od raziskovalca, njegovih definicij in metod. Predvideva torej, da bi drug raziskovalec, ki bi preučeval isto snov, prišel do istih rezultatov.

način. Najprej zbere zelo različne podatke o pojavu odklonskosti med mladimi, ki ga namerava v nadaljevanju akcijsko raziskovati. Zbiranje podatkov je potekalo na več načinov in ga lahko primerjamo z Jelencem. Poleg tega se je avtor s sodelavci lotil tudi akcijskega raziskovanja, ki pa prinaša bistvene novosti in razlike v primerjavi s predhodnim delom. Gre za tri primere akcijskega delovanja, ki jih avtor opiše kot študije primera. Avtor se s sodelavci raziskovanja loti z določenimi cilji, metodo, vendar pa so nadaljnji dogodki – interakcija med raziskovalci in mladimi – povzročili, da so se v teku raziskovanja spremenili ali preoblikovali. Raziskovalci so bili udeleženi v dogajanju in so bistveno vplivali na razvoj dogodkov in na mlade, hkrati pa so tudi mladi, organizacije, odrasli, institucije vplivali na raziskovalce, tako da je šlo za krožno povezanost med njimi. Zato je bilo polno nepredvidenih dogodkov, konfliktov, posegov od drugod, ki so vplivali na razvoj celotnega dogajanja. Pri takšnem raziskovanju je zelo težko natančno in linearno opisati potek, hipoteze, rezultate in posledice dogajanja. Dogajanje je namreč tako bogato, kompleksno, večplastno in nepregledno, da je popoln opis nemogoč. Rezultati so nepredvidljivi, raziskovalci se srečujejo z občutkom, da se ni zgodilo, kar so pričakovali.

Takšne raziskave nam dajejo vpogled v konkretno delovanje v skupnosti, v vzorce dogajanja, ki se zgodijo, če posežemo v skupnost. Čeprav nam morda ne dajo natančnih statističnih podatkov o npr. številu mladih, pa nam dajo vpogled v realne probleme, težave, ovire pri delu ter tudi kompleksnosti in zahtevnosti dela v skupnosti. Raziskovalci se ne morejo izogniti totalnosti delovanja in tudi totalnosti vplivanja vseh udeleženi.

Poleg tega je med njima razlika tudi v tem, da je bil osrednji del Jelenčeve raziskave obdelovanje in intepretacija podatkov, pri Deklevi pa gre za enakovredno dopolnitev obdelovanja podatkov in raziskovanja skozi delovanje.

Iz vsega povedanega lahko ugotovimo, da se epistemološka pozicija kaže (oz. jo lahko ugotovimo) v uporabljenih metodah.¹⁶

Zato potrjujem četrto hipotezo, ki pravi, da je raziskovalčevo epistemološko ozadje v raziskavah nereflektirano, a kljub temu vplivno.

¹⁶ Zato se lahko strinjamo z nekaterimi, ki trdijo, da je kibernetika epistemologija zelo blizu metodologiji (npr. von Foerster).

Sklepne misli

Obravnava sedmih različnih raziskav, nastalih v širokem časovnem obdobju (od 1965 do 1991), avtorjev iz petih znanstvenih področij je pokazala, kako kompleksno in zahtevno je raziskovanje skupnosti. Predvsem akcijske raziskave odlikuje prenašanje teorije v prakso, spoprijemanje z netrivialnostjo dogajanja in iskreno opisovanje težav, na katere so raziskovalci pri raziskovanju naleteli. Vsaka raziskava ima zelo specifične značilnosti, izhaja iz določenega konteksta in je primer in celota zase. Pri razvrščanju v kategorije sem imela dostikrat občutek, da delam nasilje nad vsebino, ko sem jo skušala stlačiti v neke njim tuje, svoje kategorije – kar je hkrati tudi moj očitek analitičnim raziskavam. Poleg tega se mi je zdelo, da mi pri tem ostaja na papirju le ogrodje, da ob tem izgubljam sočnost in dinamiko dogajanja.

Rada bi – v nekaj točkah – povzela nekatere pomembnejše ugotovitve in opozorila še na nekatere dileme pri raziskovanju skupnosti, ki so se mi ob branju porodile

1. Raziskovanje skupnosti (kot vsega netrivialnega) je zelo zahtevno. Če želimo skupnost zajeti v vsej celovitosti, ni dovolj, da jo razstavimo na posamezne spremenljivke in med njimi iščemo povezave. Stroke, ki delajo z netrivialnimi sistemi, morajo upoštevati njihovo avtonomnost, kompleksnost in samoorganiziranost.
2. Raziskave so se kompleksnosti problematike skupnosti lotile tako, da niso predvidele natančnega algoritma za njeno obravnavanje, ampak so se vsake skupnosti lotile kot posebne študije primera.
3. Kaže se velika razlika med raziskavami, ki so pretežni del raziskovanja opravile na terenu, v skupnosti, z delom ali pogostimi srečevanji z ljudmi, in tistimi, ki jim je obisk terena služil le za zbiranje podatkov, ki jih je bilo treba potem le še natančno obdelati. Slednje prinašajo določene podatke o skupnosti in povezave med njimi, so pa bolj tehnicistične in ne dajejo vpogleda v dejanske probleme, življenje, ki se v vsaki skupnosti pretaka, specifično dinamiko, saj opazujejo natančno določene vidike, ki ne povedo kaj dosti o celoti. Medtem ko so prve veliko bolj občutljive za netrivialno dogajanja in pustijo tudi “predmetu raziskave”, da spregovori, pa druge “predmet

raziskave” oklestijo in razvrstijo v določene kategorije. Zelo zanimiv učinek ima navajanje dobesednih izjav članov skupnosti, saj govorijo same zase in pogosto dajejo še veliko močnejši vtis in vpogled v dogajanje in razmišljanje članov kot pa poglobljena analiza. Zanimivo je tudi primerjati zapise različnih avtorjev o istem dogajanju.

4. Poleg tega sta pri raziskavah, kjer so raziskovalci delovali v skupnosti, vidna napor in hkrati nemoč, da bi natančno in linearno opisali potek, vzroke in posledice dogajanja. Zdi se, da je to dogajanje tako kompleksno, večplastno in nepregledno, da je popoln opis nemogoč. Podobno sem se počutila sama, ko sem skušala na kratko opisati vsebino raziskav in jih razvrstiti v določene kategorije. Ob tem se mi postavlja tudi vprašanje o posploševanju in tem, ali lahko izoblikujem kakšne dokončne sklepe. Menim, da se iz opisanih raziskav lahko bralec zelo veliko nauči in v njih prepozna določene vzorce delovanja skupnosti in v skupnosti. Ker pa je vsaka skupnost enkratna s svojo zgodovino in nepredvidljiva, so bolj kot posploševanja koristni “primeri dobre prakse”, ki so lahko inspiracija za iskanje novih modelov in načinov, prilagojenih vsakokratni skupnosti.
5. Pri raziskavah, kjer so raziskovalci tudi delovali v skupnosti, je razvidna napetost med željo, da bi posegli v dogajanje in prinesli spremembo, po drugi strani pa odporom proti temu. Poleg tega je za te raziskovalce (ki so delovali v skupnosti) značilno iskreno iskanje in preverjanje svojih metod, načinov in delovanja, čeprav morda premalo sistematično (ali pa gre za pomanjkljivo dokumentacijo). Vprašanje je tudi, ali so se strokovnjaki dovolj zavedali svojih (teoretičnih, vrednostnih) predpostavk in učinka, ki ga bodo imeli na obravnavane skupnosti. Predvidevam, da bi bilo koristno “risanje zemljevida” stanja posameznih skupnosti in tudi lastnega “zemljevida”.
6. V vseh primerih (kjer je do delovanja v skupnosti prišlo) so spremembo (v skupnosti) blokirali odpori nekaterih struktur ali medsebojni konflikti, ki so potem pogosto onemogočili premik. Tako so se npr. zelo močne težnje po ohranitvi starega stanja pokazale pri delu s taborniki (Stritih, 1980, 1981) in z mladimi v mladinskem klubu (Dekleva, 1985). To lahko povežemo s tem, da so raziskovalci “od zunaj” določili cilje skupnosti, člani pa niso imeli pravih možnosti, da bi bili aktivni pri odločanju.

- Raziskovalci so jih skušali usmeriti v cilj, ki naj bi bil po njihovem mnenju (tj. mnenju raziskovalcev) najbolj primeren ali dober.
7. Raziskave so odprle zelo veliko problemov in težav, na katere naletimo, ko se ukvarjamo s (potencialno) skupnostjo. Glavne težave so se pokazale pri vključevanju in privabljanju ljudi k sodelovanju; pri sprožanju samoorganizacijskih procesov, ki bi omogočili razvijanje skupnosti tudi, ko bi raziskovalci "odšli"; pri reševanju konfliktov in reagiranju na odpore.
 8. S kibernetškega vidika je avtorstvo bistveno (saj je vse, kar je rečeno, rekel nekdo), zato je zelo pomembno in koristno, da vemo, kdo je avtor besedila. Vsak avtor da obravnavani problematiki svoj pečat, svoj vidik, ki je dragocen za bralčevo razumevanje celote. To velja tudi za besedilo, ki ga zdaj berete. Hkrati se to kaže tudi v raziskavi Stritih (kjer je v COBISS-u naveden sicer le en avtor, vendar se iz prispevkov avtorstvo jasno kaže), kjer je več avtorjev pisalo o isti akcijski raziskavi. Zato bi bilo pri raziskavi Polič koristno vedeti, kdo je avtor posameznih delov raziskave.
 9. Raziskave sem brala z določenimi vnaprejšnjimi predpostavkami in pričakovanji. Iskala sem potrditve za svoja razmišljanja in poglede, čeprav sem se hkrati skušala zavedati enake veljavnosti drugačnega razmišljanja oziroma pogledov.

Literatura

Dekleva, B. (1985). *Preprečevanje odklonskosti mladine v krajevnih skupnostih*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Duhl, L. J. (2000). *The social entrepreneurship of change*. New York: Cogent Publishing.

Foerster von, H. (1995). Ethics and second order cybernetics in Constructions of the Mind: Artificial Intelligence and the Humanities. *Stanford Humanities Review*, 4 (2), 308–19.

Hunter, J. E., Schmidt, F. L., Jackson, G. B. (1982). *Meta-Analysis: cumulating research findings across studies*. Beverly Hills: Sage Publications, Inc.

Jelenc, Z. (1991). *Neformalno izobraževanje odraslih v organizacijah v krajevni skupnosti*. Ljubljana: Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani.

Jeriček, H., Kordeš, U. (2003). Smernice za delovanje v skupnosti. *Socialna pedagogika*, 7 (2), 205–226.

Jeriček, H., Kordeš, U. (2003). Kondenzacijska jedra – osnova za grajene skupnosti. *Socialna pedagogika*, 7 (4), 391–405.

Jeriček, H., Kordeš, U. (2001). Komunikacija kot spiralno približevanje. *Socialno delo*, 40 (5), 275–289.

Larsson, R., Löwendahl, B. (1995). *The Qualitative Side of Management Research: A Meta-analysis of Espoused and Used Case Study Methodologies*. Lund: Lund University, School of Economics and Management.

Lipsey, M. W., Wilson, D. B. (2001). *Practical meta-analysis*. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.

Mlinar, Z. (1965). Družbena participacija občanov v krajevni skupnosti: raziskava v podeželskem kraju Dolina. Ljubljana: Inštitut za sociologijo in filozofijo pri Univerzi.

Musek, J., Umek, L. M., Umek, P., Tušak, M., Polič, M., Čuk, M. (1984). *Ekopsihološka raziskava življenja v mestu*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Znanstveni inštitut.

Ravnik, M. (1979). *Galjevica: etnološka monografija*. Ljubljana: RSS.

Stritih, B. (1980). *Vpliv družbenega prostora na socializacijo otrok*. Ljubljana: RSS.

Stritih, B. (1981). *Prostovoljno socialno delo*. Ljubljana: RSS.

Šuštaršič, R. (1977). *Štepanjsko naselje – I*. Ljubljana: RSS.

Izvirni znanstveni članek, prejet aprila 2004.